

Når fagetikken strekkes

Haldor Øvreeide

psykologspesialist i egen praksis, Institutt for familie og relasjonsutvikling

Med grunnlag i studien «Someone should have looked after us» vil jeg oppfordre Fagetisk råd til å vurdere Peder Kjøs' arbeid i «Jeg mot meg» opp mot Etske prinsipper for nordiske psykologer.

I tråd med Vær varsom-plakatens punkt 4.14. har Fagetisk råd fått anledning til samtidig imøtegåelse av innholdet i Haldor Øvreeides innlegg «Når fagetikken strekkes». Også Peder Kjøs og Norsk psykologforening har fått tilbud om samtidig imøtegåelse.

Psykologers fagetikk bygger på to grunnleggende premisser som skal gjennomsyre alt psykologfaglig arbeid. For det første gjelder fagetikken i all virksomhet hvor en bekjenner seg som psykolog. For det andre er fagetikkens kjerneverdi å ivareta individets rettigheter og verdighet (Etske prinsipper for nordiske psykologer – EPNP). Teksten i EPNP skal bidra til å skjerpe psykologens etiske aktsomhet på de særlige utfordringene som følger av psykologens rolle.

I Psykologtidsskriftets mainnummer stiller Anne-Kari Torgalsbøen spørsmålet: «Hvor ble fagetikken av?» Det refererer til Peder Kjøs sitt arbeid i TV-serien «Jeg mot meg». Kjøs kommenterer hennes spørsmål i samme nummer. Torgalsbøens tekst og Kjøs' kommentar åpner en betimelig diskusjon om ansvaret psykologer har når de bidrar til at personers private erfaringer blir brukt til allmenn opplysning og underholdning: til «infotainment». En mediasjanger med uklare grenseganger hvor det er opp til seeren om det er til informasjon og bekreftende støtte, eller om det er underholdning og «kikking».

Det er bare synd at det i dette tilfellet måtte en sosiologisk studie til – «Someone should have looked after us» (Thorbjørnsrud & Blehr Lånkan, 2022) – for å påvise at det kan reises svært relevante fagetiske spørsmål rundt ansvarligheten ved den type psykologfaglig deltakelse som det var i den TV-serien. Derfor må diskusjonen i etterkant av denne studien ha et videre perspektiv på det ansvaret som våre snakke- og skrivevillige kollegaer har som «infotainere» i dagens mediebilde. All anerkjennelse for dem som påtar seg slike oppgaver, men som psykolog gjelder fagetikken fullt ut. Nettopp fordi deres virksomhet også presenterer hva psykologfaget står for, så er det også en kollegial forpliktelse at arbeidet står på trygg fagetisk grunn.

Dette er ikke for å «ta» Peder Kjøs, men for å rette opp Psykologforeningens omdømme som en fagetisk ansvarlig profesjon

Psykologforeningens omdømme

Torgalsbøens spørsmål er egentlig rettet til Norsk psykologforening, og handler om foreningens forhold til Peder Kjøs sitt arbeid. Hennes forsøk i 2019 på å ta opp spørsmålet med Fagetisk råd (FER) førte ikke frem da. Psykologforeningen har også gitt Skardprisen til Kjøs for hans arbeid (2016), selv om den ikke var koblet utelukkende til denne serien. Med den nevnte studien har Fagetisk råd (FER) nå grunnlag til å konkret vurdere Kjøs' arbeid i «Jeg mot meg» opp mot Etske prinsipper for nordiske psykologer. Det forutsetter jeg at FER gjør, og at rådets vurdering blir gjort offentlig til veiledning for oss andre.

FER kan ta opp saker på eget initiativ. Men hvis det kan være til hjelp, så kan FER oppfatte dette innlegget som en klage som kan brukes for å åpne en slik sak. Det beste ville imidlertid være om Psykologforeningens sentralstyre ber FER om å gjøre en slik vurdering, ut fra at foreningen indirekte har applaudert et arbeid som kan være i strid med EPNP. Dette er ikke for å «ta» Peder Kjøs, men for å rette opp Psykologforeningens omdømme som en fagetisk ansvarlig profesjon.

Det har offentlig interesse at FER gjør en slik konkret vurdering. Det har betydning for hvilke forventninger offentligheten kan ha til hvordan psykologer forstår sitt selvstendige ansvar for enkeltindividet. Peder Kjøs har fått imøtegå kritikken som reises av Thorbjørnsrud og Blehr Lånkans studie, både i Aftenposten, Morgenbladet, Psykisk helse og her i Psykologtidsskriftet. Ut fra hvordan jeg leser hans ulike innlegg, er det en argumentasjon for at psykologers fagetikk må kunne strekkes. Åpenhet gjøres til en verdi som må kunne overstyre andre hensyn, og psykologers arbeid må kunne vurderes opp mot andre, og gjerne mer «romslige» etiske normer, som f.eks. pressens «Vær varsom-plakat». Ikke ett sted refererer han til formuleringer i psykologers fagetikk som skulle legitimere det psykologfaglige arbeidet i «Jeg mot meg».

FER har så langt unnlatt å gå inn i saken, og foreningen har offisielt unngått å kommentere Kjøs sitt arbeid med serien. Dette, kombinert med den offentlige argumentasjonen Kjøs fører, forsterker inntrykket av at Psykologforeningen går god for at psykologers fagetikk kan tøyes og underordnes andre profesjoners verdisett. Profesjoner som har andre samfunnsoppdrag, og derved andre aktsomhetsområder enn psykologer.

Ressursgruppe

Dette inntrykket må rettes opp, og det er et tema for Sentralstyret å se til. Er det, slik Torgalsbøen tok opp med FER i 2019, og gjentar nå i sitt innlegg, tid for å gjennomgå om den fagetiske teksten «er i tråd med tidsspesifikke utfordringer»? Jeg tror den grunnleggende teksten i store trekk står seg. Prinsippene er der, og de er tydelige. Men denne saken viser at prinsippene kanskje overses og ikke blir brukt fordi de hindrer utformingen av velmente oppdrag. Oppdrag som kan ha mange gode sider ved seg, men på bekostning av hva? Den gode intensjon er alltid en etisk problematisk begrunnelse (Øvreeide, 2013). Aktiv bruk av EPNP kunne gitt Kjøs veiledning i dette. Men det hadde kanskje endret eller begravd prosjektet som ikke fagetisk bærekraftig.

Åpenhet gjøres til en verdi som må kunne overstyre andre hensyn

Selv om prinsippene står seg, så viser denne saken at det er behov for en proaktiv overvåking av og oppmerksomhet på tidsaktuelle dilemmaer som oppstår når psykologer beveger seg inn på nye arbeidsområder og opptrer på ulike plattformer. FER vurderer først og fremst saker som er historiske – «gjort er gjort», men FER kan også gi medlemmer råd i vanskelige dilemmaer. Det er tydeligvis ikke nok. I tråd med Torgalsbøens spørsmål om EPNP er tidsrelevant, så vil jeg utvide spørsmålet med et forslag om at foreningen etablerer en egen ressursgruppe som overvåker profesjonens fagetiske standard, og som kan ta opp temaer og kan styrke medlemmene i å være etisk aktsomme. En slik ressursgruppe må gjerne ha kobling til utdanningsinstitusjonene.

Det kan bedre kandidatenes etiske forståelse av sin samfunnsoppgave når de blir medlemmer av Psykologforeningen. Det kunne også inspirere universitetene til forskning som er relevant for psykologers fagetiske bevissthet, slik studien «Someone should have looked after us» forbilledlig gjør. Den utfordringen gir jeg både til Torgalsbøen og Kjøs med flere.

Åpenhet som ureflektert mantra

Til slutt en kommentar om åpenhet. Ja, det lukkede, taushetsbelagte rom kan være en plass for illegitim maktutøvelse hvor skam og selvdevaluerende tanker reproduseres. Men åpen med hvem? Åpenhet som et ureflektert mantra kan bidra til en forventning om at å blottlegge seg er frigjørende og skamreducerende. Alle med rimelig innsikt i relasjonelle prosesser vet at åpenhet kan være et risikofyllt og tveegget prosjekt. Det er et stort sprang mellom åpenhet som gir trygghet, anerkjennelse og omsorg i det nære (lokale) nettverket, og det å samtidig bli objekt for en diffus offentlighet uten mulighet til å selv overse konsekvensene, deri hvordan det påvirker nære relasjoner.

Om jeg åpner meg i et offentlig rom, så eksponeres ikke bare jeg, men også mine nærmeste. Disse usynlige «tredje ansikter» vil uvilkårlig oppleve seg eksponert, i sitt nettverk, med det spekteret av følelser – stolthet, skyld og skam – som måtte følge av at jeg viser meg fram. Å åpne meg trygt forutsetter at de som jeg ønsker skal ta imot min åpenhet, samtidig er i stand til å gi meg den valideringen, anerkjennelsen og tryggheten jeg trenger. For å utforske om den tryggheten er der, eller for å bistå til at slik trygghet oppnås, det vil jeg gjerne ha en psykologs hjelp til å finne ut av. Vil jeg likevel åpne meg for en offentlighet og vise mine styrker og svakheter, gjerne for at andre skal kunne identifisere seg med mitt liv, så er det mitt prosjekt – fuck de som sviktet meg! Det trenger jeg ikke psykologens hjelp til. Det er en sjanse jeg må ta selv. Men psykologen må gjerne være tilgjengelig om jeg enda en gang gikk på trynet.

Referanser

- Kjøs, P. (2022). Streng lesning av interessant forskning. Tidsskrift for Norsk psykologforening, 404–405.
- Norsk psykologforening (2007). Etiske prinsipper for nordiske psykologer.
- Thorbjørnsrud, K. & Blehr Lånkan, K. (2022). «Someone should have looked after us»: the boundary work of mental health disclosure on TV. *Media, Culture and Society*.
- Torgalsbøen, A. K. (2022). «Jeg mot meg»: Hvor ble fagetikken av. Tidsskrift for Norsk psykologforening, 59(5), 388–391.
- Øvreeide, H. (2013). Fagetikk i psykologisk arbeid. Cappelen Damm Akademisk.